

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наталія Євгенівна ФІЛІПЕНКО,

*докт. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри права гуманітарно-правового
факультету Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
<https://orcid.org/0000-0001-9469-3650>*

Права і свободи людини – наріжний камінь будь-якого суспільства. Ступінь їхньої захищеності визначає соціальний клімат у державі та рівень стабільності у соціумі. Тому вирішення проблем соціально-економічного, політичного та духовного плану, насамперед, пов'язане зі стійким розвитком прав і свобод людини та громадянина. На це орієнтують Загальна декларація прав людини, Конституція України та національне законодавство.

Глибинні цивілізаційні зміни, які з очевидністю відбуваються у сучасному світі як на глобальному, так і на національному рівнях, значною мірою залежать від сутнісного розуміння захисту прав і свобод людини та громадянина, вироблених усім ходом історичного розвитку суспільства та закріплених у міжнародних документах та нормах національного права. При цьому положення Загальної декларації прав людини для України зберігають свою початкову цінність і дозволяють побудувати моральні орієнтири у відносинах рівня «влада - особистість», «громадянин - держава». Спотворення концептуальних ідей цього видатного документа людства, яке ми все частіше спостерігаємо з боку держав, які претендують на особливу роль у сучасному світі, призводить до використання теми прав людини для вузьких політичних цілей, до «розмивання» значення самого поняття «права і свободи», їх сприйняттю як фігури мови.

Особливої гостроти питання прав людини набувають при здійсненні судово-експертної діяльності. Адже від неупередженості, повноти й об'єктивності висновку судового експерта, подекуди, залежить життя людини.

Відповідно до пункту 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України засади судово-експертної діяльності визначаються виключно законами України. Загальні ж засади запобігання спеціалізованими суб'єктами різним проявам кримінальних практик висвітлюються у низці інших статей Основного закону. Зокрема, згідно зі статтею 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Водночас із цього загального правила є винятки і стосуються вони випадків, спеціально передбачених законом, які реалізуються з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи (під час якого може бути проведена відповідна судова експертиза), якщо в інші способи одержати інформацію неможливо.

Відповідно до статті 32 Конституції України не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, знову ж таки, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Нарешті, статтею 34 Конституції України декларується, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Однак здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки з метою, зокрема, запобігання кримінальним правопорушенням, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, тощо.

Нормативно-правовим актом України, що регулює безпосередньо діяльність судово-експертних установ України, у тому числі і з приводу вивчення детермінант злочинності та засобів попереджувального впливу на них, є Закон України «Про судову експертизу». Тут необхідно звернути увагу на те, що окремі вітчизняні науковці зазначають, що в Законі України «Про судову експертизу» засади кримінологічної діяльності судово-експертних установ України (засади експертної профілактики) не передбачено [1, с. 5]. Однак ми з такою думкою згодні, але частково, хоча в цьому випадку і складно заперечувати той факт, що в сучасний період вона є недостатньо розробленою. Зокрема, у статті 3 цього законодавчого акту закріплено положення, згідно з яким судово-експертна діяльність охоплює не лише власне виконання судовими експертами на основі використання спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла судових експертиз у кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах і справах про адміністративні правопорушення та у виконавчому провадженні, але і профілактику правопорушень засобами судової експертизи.

Згідно з пунктом 2 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про судову експертизу» судовий експерт незалежно від виду судочинства й від того, чи є він представником відповідної судово-експертної установи, має право вказувати у висновку експерта на виявлені під час проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання. У проекті Закону України «Про судово-експертну діяльність» навіть використовується таке формулювання, як «експертна ініціатива», зміст якої полягає у тому, що суб'єкт проведення судової експертизи у разі виявлення під час проведення експертизи відомостей, які можуть мати значення для справи (провадження) або становити інтерес для замовника експертизи поза межами судочинства, з приводу яких йому не були поставлені питання, має право власти такі відомості у відповідному висновку.

З метою забезпечення єдиного підходу до проведення судових експертиз і підвищення їх якості Міністерством юстиції України були затверджені Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень.

Відповідно до пункту 1.1. розділу I Інструкції судовими експертами державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України й атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здій-

снюються у порядку, визначеному КПК, ЦПК, ГПК України, КУпАП, КАСУ, МК України, законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності та цією Інструкцією.

Список використаних джерел:

1. Гуріна Д. П. Експертна профілактика: становлення та перспективи розвитку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.